

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Estitxu Eizagirre Kerejeta

*Hernani,
Gipuzkoa
(1979)*

Aurkibidea

Biografia

Hernanin jaioa, bertso eskolan ibili zen eta plazan ere bai aldi batez. Historiako emakume bertsolariei buruzko hainbat azterlan egin ditu, eta horri buruz elkarrizketatu dugu. Kazetaria da, Argia astekariko zuzendaria.

Zintak

HER-092

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxeberria, Idoia
- **Data:** 2023-05-24
- **Iraupena:** 85 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Emakumeak jendaurrean bertsotan

- **Erref:** HER-092/002
- **Iraupena:** 0:04:42. **Hasi:** 00:01:20. **Bukatu:** 00:06:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

<p>Garai bateko plazan kantatzearen eta egungo plazan kantatzearen kontzeptuak alderatzerik ez legoke. Orduan zeuden espazio komunitarioak ere ez dira egungoak: etxea, soroa, auzoa... 20-30 pertsona bizi zitezkeen baserri batean, adibidez. Emakume bertsolariek espazio haietan kantatzen zuten; ez da gaur egun ezagutzen dugun oholtza gainean kantatzea, baina ezin da esan jendaurrean kantatzen ez zutenik ere. Taberna giroan ere kantatzen zutela jasota dago.</p>

2. Emakumeei buruzko mitoak deseraikitzen

- **Erref:** HER-092/003
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 00:06:02. **Bukatu:** 00:08:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Frankismoa eta elizaren jazarpena bizitzea tokatu ez zaion arren, haien herentzia osoa jaso dugula iruditzen zaio Estitxuri. Emakumeari buruz eman zaigun irudia ez da zuzena: lotsatiak, txintxoak, esanekoak, garbiak, etab. Frankismo aurreko emakumeak ez ziren inondik inora horrelakoak. Emakume bertsolarien bertsuetan, hain zuzen ere, hau ikusten da. Gizonei erantzuten dieten emakumeen bertsoak heldu zaizkigu. "Auspoa" (Antonio Zabala, 1950): 100 urte geroago, elizgizon batek galbahetik pasata jaso ditugu emakume bertsolariei buruzko kontuak baina, hala eta guztiz ere, bilduma garrantzitsua da oso.

3. Antonio Zabalaren "Auspoa" bilduma

- **Erref:** HER-092/004
- **Iraupena:** 0:01:49. **Hasi:** 00:08:09. **Bukatu:** 00:09:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Aisia » Kultura » Idaztea

Laburpena:

Antonio Zabalak "Auspoa" bildumarako bilketa egin zuen garaian bertsolaritza oso ondo ikusia ez zegoela uste da. Hala ere, elizak eta frankismoak baldintzatutako iritzia iruditzen zaio. Emakume zein gizonek era batekoak izan behar zuten eta alferkeria, mozkeriarekin lotzen zen bertsolaritza. Noiz, nork eta zein garaitan gutxietsi zen bertsolaritza. Zergatik eragin zien gizonezkoei eta zergatik emakumezkoei are gehiago. Jaso dugun bertsolaritzaren ondarea, aipatutako iragazki hauek guztiak pasa osteko emaitza litzateke.

4. Lekukotasunik zaharrenak: XV. mendeko eresiak

- **Erref:** HER-092/005
- **Iraupena:** 0:02:13. **Hasi:** 00:09:58. **Bukatu:** 00:12:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Lekukotasunik zaharrenak XV. mendekoak dira, Esteban Garibaik jasoak. Goi-mailako klaseko emakumezkoek elizkizunetarako prestatutako eresiak lirateke. Itxaro Bordak "argia" aldizkarian eresia haien harira eginiko artikulua sortaren aipamena: eresia haiek ez ote zeuden emakumeen aurkako indarkeriazko testuinguru bortitz batean sortuta.

5. Familia oneko emakumeek bakarrik idazten al zuten?

- **Erref:** HER-092/007
- **Iraupena:** 0:01:09. **Hasi:** 00:12:26. **Bukatu:** 00:13:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

<p>Gizonek bezala, emakumeek betidanik kantatu izan dutela baieztatu daiteke. XV. mendekoak dira jasoak dauden lehen eresiak. Familia oneko emakumeek sortutakoak dira iritsi zaizkigun bakarrak. Hala ere, honekin bakarrik ezin daiteke ondorioztatu klase sozial altuko emakumezkoek bakarrik sortzen zituztela (idatzi dio, baina ez dakigu idatzi ote zituzten ala ahoz aho transmititu ziren).</p>

6. "Profasadorak" edo jarrera desagokiak zituzten emakume bertsolariak

- **Erref:** HER-092/009
- **Iraupena:** 0:03:23. **Hasi:** 00:16:02. **Bukatu:** 00:19:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Bertsotan, emakumeei zenbait gairi buruz askatasunez aritzea galarazten zitzairen eta haiek auzitara eramatea gerta zitekeen. Garai eta toki desberdinetako gertaerak iritsi zaizkigu. Asteasun gertatutako kasu bat kontatzen du: lau emakumek aberats baten alabari jarritako bertsoak iritsi ziren auzitegira (sexuari buruz ziren). Bertso haiek non eta nola, idatziak izan ziren hausnartzeko arrazoi bat izan daiteke emakume bertsolari haien adin desberdintasun handia.

7. Bertsopaperak

- **Erref:** HER-092/011
- **Iraupena:** 0:03:43. **Hasi:** 00:20:23. **Bukatu:** 00:24:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

XIX. mendean sortzen dira. Zer pentsa ematen diote hainbat zentzutan: idazten jakitea ezinbesteko baldintza bihurtzen da, hausnartuagoak dira, finduak, zentsura eta filtroak pasa dituzte... Helburu zehatz batzuk betetzeko sortzen ziren. Neskazarrei jarritako bertsopaperak, adibiderako.

8. Obrak, egilea gainditzeko du askotan

- **Erref:** HER-092/012

- **Iraupena:** 0:03:35. **Hasi:** 00:24:06. **Bukatu:** 00:27:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Egilea bera baino ezagunagoak dira askotan bertsoak. Adibidez, Baztangari jarritako Joxepa Matia Zubeldiaren bertso sortak berak egilea bera emakumea izatea ere gainditzten du.. Egilearen inguruan inork jakin-minik ez izateak harritzen du Estitxu. Zehatz mehatz eta emakume-kontzientziatik kontatzen du Joxepa Matiak bere bertsotan izurrite hartan gertatutakoa.

9. Mahai gainera igota kantatutako bertsoak

- **Erref:** HER-092/013
- **Iraupena:** 0:01:48. **Hasi:** 00:27:41. **Bukatu:** 00:29:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Joxepa Matiak, herri-bazkari batean kantatzeko sortu zuen bertso sorta ezagun hura eta, mahai gainera igota kantatu zuen gainera. Joxeparen alabak lotsatuta sentitu ziren ama bertsolariaz. Horregatik, hil zenean, bertso, idatzi eta poesia biltzen zituzten koaderno guztiak erre zituztela kontatzen du.

10. Joxepa Matia Zubeldia

- **Erref:** HER-092/015
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:29:39. **Bukatu:** 00:30:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Hernanin Jaio zen Joxepa Matia Zubeldia 1867. urtean. Madrilen neskame zegoela ezagutu zuen senarra. Hernanira itzuli zenerako ama zen. Euskaraz egin zien Madrilen jaiotako seme-alabei. Lanerako osasun eskasa zuen senarrak; denda bat ireki zuen Joxepak eta bera egiten zen haren kargu. Bertso jarriak egiteaz gainera, etxeko balkoitik jarduten zuen bertsotan.

11. Plazida Otaño

- **Erref:** HER-092/016
- **Iraupena:** 0:05:00. **Hasi:** 00:30:26. **Bukatu:** 00:35:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Plazida Otaño, Joxe Bernardo Otaño bertsolari ezagunaren alaba, Zizurkilen jaio zen 1867. urtean. Bertsolari ezagunen familiakoa, egunerokotasunean bertsotan aritzea ohikoena izango zela kontutan hartzekoa litzateke. Joxe Bernardo Otañorengana bixitan zetorren egun batean, Txirritak botatako bertsolari aise erantzun zion Plazidak behin. Txirritaren bertso pikante bati bat-batean erantzun ahal izatea honekin, bertsotarako gaitasun handia zuela ondoriozta daiteke. Hala ere, Joxe Bernardo eta Pedro Mari Otaño pasa dira guztion memoria kolektibora. Plazida Otaño, Zizurkilgo herriak egindako lan izugarriari esker jaso dugu.

12. Bilaketa irizpideek emakume bertsolari kopurua baldintza zezaketen

- **Erref:** HER-092/017
- **Iraupena:** 0:04:07. **Hasi:** 00:35:26. **Bukatu:** 00:39:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Aisia » Kultura » Idaztea

Laburpena:

Emakume bertsolari gutxiren berri izan dugu baina, haiei buruz informazio gutxi bildu izanak ez du esan nahi garai hartan emakume bertsolari gutxi zegoenik. Gainera, bertsolari familiakoenak izan dira gugana iritsi diren adibide gehienak. Adibidez, Joxepa Antoni Aranberri, "Xenpelar" (Juan Frantzisko Petriarena, "Xenpelar"-en iloba). Transmisioak zeresanik izango zuela argi egoteaz gain, ezin daiteke ahaztu 50. hamarkadako apaiz baten ikuspegitik egin zela egun daukagun bilketarik handiena ("Auspoa" bilduma) eta, era berean, kontutan hartu behar dugu bertsolari ospetsuen bila, gizonak batik bat, abiatu zela bilketa hura.

13. Joxepa Antoni Aranberri, Xenpelar

- **Erref:** HER-092/018
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:39:33. **Bukatu:** 00:41:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Erreterian jaioa, eta fabrika lan egindakoa. Ez dauka baserri giroko bertsolariek daukaten profil bera. Oso erlijioso zen, eta hori bere lanean islatzen da. Ama eta osaba (Juan Frantzisko Petriarena, "Xenpelar") baztangak kutsatuta hil ziren.

14. Emakume bertsolariek jaso eta zabaldu izan dute gizonen lana

- **Erref:** HER-092/019
- **Iraupena:** 0:01:11. **Hasi:** 00:41:53. **Bukatu:** 00:43:04

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Emakume bertsolari askok egindako lanari zor diogu, hein handi batean behintzat, gizon bertsolarien lana gaur egun arte iritsi izana. Adibiderako, Adriana eta Plazida Otañoren edo Pello Errotaren alabek jasotako testigantzak.

15. Pello Errotaren alabak: Mikaela eta Inaxi Elizegi

- **Erref:** HER-092/020
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:43:04. **Bukatu:** 00:44:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Pello Errotaren alabei buruz dirau: Joxepa Inaxi Elizegi (1964) eta Mikaela Elizegi (1869). Inaxi zen gehien kantatzen zuena; sagardotegian kantatutako bi pasarte daude. Oso adierazgarria da, emakume batek sagardotegi batean gizon bati bertsotan erantzutea. Emakume bertsolarien adibide gutxi jasotzeak, ez du derrigor esan nahi gutxi zeudela. Tabernan kantatzearen adibiderik ez aurkitzeak, ez du esan nahi kantatzen ez zutenik. Mikaela Elizegiren bertso jarriak ditugu gehiago. Aitaren bertsoen lekukotza berak eman zion Antonio Zabalarari "Auspoa" bildumarako.

16. Lore Jokoen bilakaera

- **Erref:** HER-092/023
- **Iraupena:** 0:04:17. **Hasi:** 00:49:06. **Bukatu:** 00:53:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Anabel Ugaldere "Lore Jokoei" buruzko artikuluan oinarritzen da iritzia emateko. Izan ere, hasieran emakume askok hartzen zuten parte "Lore Jokoetan" baina, urteak aurrera egin ahala, ezkutatzen joan ziren. Ultergarria iruditzen zaio landa-eremukoak izatea iritsi zaizkigun emakume bertsolari gehienak. Litekeena da, baserri giroko emakumeei, gizarteak, eskolak edo elizaren indarrak hainbesteko eraginik egin ez izana.

17. Emakume bertsolariak noiz iritsi ziren plazara

- **Erref:** HER-092/024
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 00:53:23. **Bukatu:** 00:54:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Emakumea plazara 80. hamarkadan iritsi zela esan ohi da, nahiz eta "Lore Jokoen" bitartez, haien presentzia askoz lehenagokoa den (XIX. mendea). Txapelketetan ere, ibilbide bat egina zuten emakumeek hauen sorreratik. Epe laburreko memoria daukagula iruditzen zaio, gauza guztiak lehen aldiz balira bezala bizi ditugula deritzo eta, askotan, ez da horrela izaten.

18. Iñaxi Etxabe

- **Erref:** HER-092/028
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 00:57:06. **Bukatu:** 00:59:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Iñaxi Etxabe (Oikia, Zumaia, 1933-2020), emakume irekia eta askea. Txikitatik jokatu zuen pilotan. Garairako harrigarria bada ere, eliz giroan lortu zuen bertsotarako lekua. Bertso jarriak idazten zituen batez ere. Emakumeek gaizki egiten zituzten gauzen kontura Basarrik jarritako bertso sorta bati erantzun zion behin. Basarriren onespina jaso zuen.

19. Garai berriko lehen emakume bertsolariak oholtza gainean: Loidi eta Mardaras

- **Erref:** HER-092/030
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 01:00:01. **Bukatu:** 01:01:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Arantzazu Loidi eta Kristina Mardaras dira oholtzara igo ziren lehenengo emakume bertsolariak (Lore Jokoak salbuetsita). Irudiaren garrantzia, kolektiboaren gaineko eragina: Kristina Mardaras gona jantzita oholtzan. Ekarpene asko egin ditu Mardarasek.

20. Bertso-eskolak, bertsolaritzaren babes

- **Erref:** HER-092/031
- **Iraupena:** 0:03:12. **Hasi:** 01:01:41. **Bukatu:** 01:04:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Bertso-eskolak garai oso desberdin batean sortzen dira. Transmisioa, etxetik eskolara pasako da. Bertso-eskolak, bertsolaritzaren biziraupena bermatzeko modua izango dira. Bertsolaritza unibertsalizatu egingo da; neska zein mutilei aukera berdinak eskainiko zaizkie bertso eskoletan. Hala ere, gizarte mailan egon daitezkeen estereotipo edo aurreiritziek presentzia handia izango dute oraindik.

21. Bertso-eskolako oroitzapen onak

- **Erref:** HER-092/032
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 01:04:53. **Bukatu:** 01:07:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Bertso-eskolan egon zen garaiko oroitzapen oso onak gordetzen ditu. Harremanak lantzeko eta hizkuntzari lotutako praktikak egiteko eremu ez formal paregabe bat izan zela dio. Adin eta izaera desberdineko jendez osatutako taldea zen; edonork zuen lekua bertan. Jarduera bera zen garairako transgresorea.

22. Bertsotan eroso sentitzeko gakoak

- **Erref:** HER-092/034
- **Iraupena:** 0:02:45. **Hasi:** 01:09:19. **Bukatu:** 01:12:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Bertsotan ondo pasatu eta ez sufritzeko modu bat perfekzionismoa edo, ondo egin beharraren presioa uxatzea litzateke. Bertsolaritza, jardun baten moduan hartu behar da. Une batean botatako puntu eskasari bakarrik erreparatu eta aldiro gure burua gogor zigortuko bagenu, isiltzen bukatuko genukeela iruditzen zaio. Bertsotan eroso non eta norekin sentitzen zaren jabetzea ere oso garrantzitsua da bere ustetan.

23. "Bidea urratu duten bertsoak" bilduma

- **Erref:** HER-092/035
- **Iraupena:** 0:03:27. **Hasi:** 01:12:04. **Bukatu:** 01:15:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Aisia » Kultura » Idaztea

Laburpena:

Blogetan idatzi izan du emakume bertsolariei buruz. "Bidea urratu duten bertsoak" bertso bilduma ere argitaratu zuen (Argia, 2014). Generoa ardatz hartuta, historian gertatutako momentu puntualen bertso bilduma

da.Topaketak egiten ziren garai hartan. Amankomunean zeukaten baina elkarbanatu gabe zegoen iruditegi oso definitu bat zegoela gogoan dauka.

24. Gaur egungo bertsolaritza

- **Erref:** HER-092/036
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 01:15:31. **Bukatu:** 01:17:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

<p>Ez dira urte asko pasa "Bidea urratu duten bertsoak" liburuxka argitaratu zuenetik (Argia, 2014) baina, gizarteak aurrera egiten jarraitzen du. Emakume bertsolarien zerrenda egiten hasiko bagina, luzeagoa izango litzateke gaur egun eta haien bilakaera eta lanketa ere, ugariagoak. Gaur egungo bertsolaritza aberatsagoa, anitzagoa da.</p>

25. Gai -jartzaileen erronka

- **Erref:** HER-092/037
- **Iraupena:** 0:04:04. **Hasi:** 01:17:00. **Bukatu:** 01:21:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Gai-jartzaileek egungo bertsolaritzara egokitzeke egin behar izan duten lanketaz. Bertsolaritzak, aldarrikapenak egiteaz gainera, egunerokotasunean gertatzen direnak salatzeke eta zirikatzeke balio duela iruditzen zaio. Hala ere, batzuetan oso estu har daitezke bertsotan emandako iritzi hauek.

26. Emakumeak bertsotan eroso sentitzeko espazioak sortzea

- **Erref:** HER-092/038
- **Iraupena:** 0:04:09. **Hasi:** 01:21:04. **Bukatu:** 01:25:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Bertsolaritza

Laburpena:

Politikoki zuzenak ez diren ohiko gaietatik ihes egitea (txisteak, iseka egitea, lizunkeriak ...) ez da batere xamurra izan bertsolaritzarentzat. Are gehiago emakumeentzat. Emakume eta gizonen arteko desberdintasuna estereotipo aukeraketan: emakumea, amabirjina, puta ala sorgina baino ezin zitekeen izan. Propio egindako lanketa bati esker lortu dute eroso sentitzeko espazio bat sortzea. Egun, saio motak desberdinak dauden bezala, rolak ere ugariagoak izan daitezke.

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com